

■ **Magdalena Wismont**
■ Uniwersytet Łódzki
■ <https://orcid.org/0000-0003-2010-8214>
■ magdalena.wismont@filologia.uni.lodz.pl
■

Lwia część komunikacji – o idiomach w języku

1. Idiomy w perspektywie różnych języków – 2. Źródła i kryteria doboru materiału
– 3. Prezentacja przykładów

1. Idiomy w perspektywie różnych języków

Idiomy, czyli stałe połączenia wyrazowe o określonym, często przenośnym, znaczeniu, pojawiają się w każdym języku. Można powiedzieć, że ze względu na frekwencję ich użycia, są bardzo istotnym zjawiskiem językowym. W perspektywie nauki języka obcego niestety nie zawsze zwraca się na nie uwagę, a już bardzo rzadko mówi się o podobieństwach między językami pod względem utartych połączeń wyrazowych. Jednak należy podkreślić, że porównując niektóre języki nowożytne, można wskazać punkty styczne we frazeologii różnych języków, w tym np. we frazeologii polskiej i włoskiej. Idiomy podobne pod względem struktury i semantyki w obu językach będą przedmiotem niniejszego opracowania.

Wspomniane podobieństwo wynika z faktu wspólnej, europejskiej bazy kulturowej obu języków, potężnych wpływów antyku i chrześcijaństwa, a także z kontaktów naukowych i politycznych obu narodów. Wszystkie te kwestie mają swoje odzwierciedlenie w ujęciu językowym.

2. Źródła i kryteria doboru materiału

Zaprezentowane połączenia pochodzą z publikacji pt. *Idiomy polsko-włoskie. Fraseologia idiomatyczna polacco-italiana* autorstwa Anny Mazanek i Janiny Wójtowicz (2008). Dokonano wyboru idiomów, zaprezentowano połączenia w języku polskim i ich włoskie odpowiedniki, a także wskazano definicję i przykład użycia (również w obu językach). Kryteria uwzględnienia poszczególnych połączeń biorą pod uwagę, czy idiomy:

- 1) są identyczne pod względem semantycznym (chodzi przede wszystkim o główne znaczenia);
- 2) są tożsame co do składu leksykalnego;

- 3) aktualizują ten sam model gramatyczny (aczkolwiek dopuszcza się warianty morfologiczne oraz różnice w zakresie liczby lub użycia przyimków);
- 4) mają tę samą wartość stylistyczną.

Przedstawione zostaną idiomy różnego typu, zobaczymy konstrukcje nominalne i konstrukcje werbalne.

3. Prezentacja przykładów

<i>Kwadrans akademicki</i>	<i>Quarto d'ora accademico</i>
‘tradycyjne piętnastominutowe spóźnienie dopuszczalne przy rozpoczynaniu wykładów na wyższych uczelniach’ Pan Kowalski zapomina, że nasze zebrania rozpoczynają się punktualnie. Tu nie obowiązuje kwadrans akademicki.	‘tradizionale ritardo di quindici minuti ammesso per l’inizio delle lezioni nelle università’ Il signor Kowalski dimentica che le nostre riunioni cominciano puntualmente. Qui non vige il quarto d’ora accademico.
<i>Ani mi (ci, nam...) się śni</i>	<i>Non mi/me lo sogno (ti/te lo sogni, ci /ce lo sogniamo...) neppure</i>
‘zwrot oznaczający, że ktoś nie ma zamiaru, nie chce czegoś zrobić, spełnić’ Ani mi się śni przepisywać to wszystko jeszcze raz!	‘espressione indicante che qu. non ha intenzione, non vuole fare, compiere qc.’ Non me lo sogno neppure di ricopiare tutto questo ancora una volta!
<i>[A to] ładna historia!</i>	<i>[Ma che] bella storia!</i>
‘zwrot wykrzyknikowy wyrażający zdziwienie, zaskoczenie’ Nie wzięłeś dowodu osobistego? Ładna historia! Przecież przy odbiorze tych dokumentów musisz go okazać!	‘esclamazione che esprime stupore, sorpresa’ Non hai preso la carta d’identità? Bella storia! Ma devi mostrarla per ritirare quei documenti!
<i>Bać się jak diabeł święconej wody</i>	<i>Avere paura come il diavolo dell’acqua santa</i>
‘bardzo, panicznie się bać’ Nie wierzę, że on weźmie tę pracę; on się boi odpowiedzialności jak diabeł święconej wody.	‘avere un gran timore, un timore panico’ Non credo che accetterà quel lavoro, ha paura della responsabilità come il diavolo dell’acqua santa.
<i>Bać się jak ognia</i>	<i>Temere come il fuoco</i>
‘bardzo, panicznie się bać’ W liceum baliśmy się tej nauczycielki jak ognia, a dziś, po latach właśnie ją wspominamy z sympatią.	‘avere un gran timore, un timore panico’ Al liceo temevamo quell’insegnante come il fuoco, ma oggi, dopo tanti anni è proprio lei che ricordiamo con simpatia.

<i>Bać się własnego cienia</i>	<i>Avere paura della propria ombra</i>
‘być bardzo lęklwym, podejrzliwym, przesadnie ostrożnym’ Na tym stanowisku musi pracować człowiek odważny, nawet skłonny do ryzyka, a nie ktoś, kto boi się własnego cienia.	‘essere molto timoroso, sospettoso, eccessivamente cauto’ In quel posto deve lavorare una persona coraggiosa, addirittura incline al rischio, non uno che abbia paura della propria ombra.
<i>Bez serca</i>	<i>Senza cuore</i>
‘o człowieku bezlitosnym, obojętnym na czyjeś potrzeby, czyjeś nieszczęścia’ Jesteś bez serca! Poza swoją osobą nie dostrzegasz niczego ani nikogo.	‘di una persona spietata, indifferente alle esigenze di qu., alle disgrazie di qu.’ Sei senza cuore! Non vedi niente e nessuno al di fuori di te stesso.
<i>Biały jak śnieg</i>	<i>Bianco come la neve</i>
‘nieskazitelnie biały, czysty’ Izba była skromna, widać, że dawno nie odnawiana. Uwagę zwracał leżący na stole biały jak śnieg obrus.	‘di in bianco immacolato, puro’ La stanza era modesta, si vedeva che da tempo non era stata imbiancata. Attirava l’attenzione la tovaglia stesa sul tavolo, bianca come la neve.
<i>Bić głową o mur</i>	<i>Battere la testa contro il muro</i>
‘walczyć z trudnościami nie do pokonania, bez nadziei zwycięstwa, bez powodzenia; rozpaczać’ Zamiast wziąć się do pracy – rozpacza, bije głową o mur i bez końca narzeka na swój los.	‘lottare con difficoltà insuperabili, senza speranza di vittoria, senza riuscita; disperarsi’ Invece di mettersi all’opera si dispera, batte la testa contro il muro e si lamenta continuamente del suo destino.
<i>Bić się w piersi</i>	<i>Battersi il petto</i>
‘żałować czegoś, okazywać skruchę, przyznawać się do winy’ Biję się w piersi, nigdy nie wierzyłam w jego uczciwe zamiary. Dziś muszę się przyznać do błędu.	‘dolarsi di qc., mostrare rammarico, ammettere la propria colpa’ Mi batto il petto perché non ho mai creduto all’onestà delle sue intenzioni. Oggi devo riconoscere il mio errore.
<i>Blady jak trup</i>	<i>Pallido come un morto</i>
‘bardzo, chorobliwie blady’ Co się stało? Jesteś blady jak trup.	‘molto pallido, pallido in modo innaturale’ Cos’è successo? Sei pallido come un morto.

<i>Błędne koło</i>	<i>Circolo vizioso</i>
‘błąd w rozumowaniu; sytuacja beznadziejna, bez wyjścia’ Nie może pracować z powodu złego stanu zdrowia i tak się tym zamartwia, że pogarsza tylko chorobę serca. Prawdziwe błędne koło.	‘errore nella concezione di qc.; situazione senza speranza, senza via d’uscita’ Non può lavorare per il suo cattivo stato di salute, e se ne preoccupa tanto, che peggiora solamente la sua malattia cardiaca. È un vero circolo vizioso.
<i>Błękitna krew</i>	<i>Sangue blu</i>
‘przeñośnie o arystokratycznym pochodzeniu’ To głupie, że mają mu za złe błękitną krew, a nie dostrzegają jego wielkich zasług dla naszego środowiska.	‘espressione figurata per indicare l’origine aristocratica’ È sciocco che gli rimproverino il sangue blu e non si accorgano dei suoi grandi meriti verso il nostro ambiente.
<i>[Boże,] jak ten czas leci!</i>	<i>[Dio,] come vola il tempo!</i>
‘zwrot wyrażający zaskoczenie, zdziwienie z powodu szybkiego przemijania czasu’ Wydawało mi się, że widzieliśmy się tak niedawno. A to już prawie rok! Boże, jak ten czas szybko leci!	‘espressione indicante stupore, meraviglia per il rapido passare del tempo’ Mi pareva che ci fossimo visti così poco tempo fa. E invece è già quasi un anno! Dio, come vola il tempo!
<i>Brać/wziąć coś w swoje ręce</i>	<i>Prendere qc. nelle proprie mani</i>
‘przejmować inicjatywę, zacząć się czymś zajmować osobiście’ Od kiedy młodzi ludzie wzięli w swoje ręce organizację konkursu, wszystko odbywa się sprawniej, bez zbytecznego zamieszania i zdenerwowania.	‘prendere l’iniziativa, cominciare ad occuparsi personalmente di qc.’ Da quando i giovani hanno preso nelle loro mani l’organizzazione del concorso, tutto si svolge in modo più efficiente, senza superflua confusione e nervosismo.
<i>Brać/wziąć nogi za pas</i>	<i>Mettersi le gambe in spalla</i>
‘uciekać’ Kiedy zobaczył, co się święci, wzięł nogi za pas i tyleśmy go widzieli.	‘fuggire’ Quando vide quello che bolliva in pentola, si mise le gambe in spalla e si dileguò.
<i>Brać/wziąć przykład z kogoś/z czegoś</i>	<i>Prendere esempio da qu./da qc.</i>
‘naśladować kogoś, coś, postępować tak jak ktoś’ Bierz przykład z Roberta. Ma więcej powodów do załamania, a jednak nie upada na duchu.	‘imitare qu., qc., comportarsi come qu.’ Prendi esempio da Roberto. Ha più motivi di disperarsi, ma non si perde d’animo.

<i>Brać/wziąć sobie coś do serca</i>	<i>Prendersi qc. a cuore</i>
‘przejmować się czymś, bardzo silnie coś odczuwać’ Weź sobie do serca to, co ci mówię, bo się ta sprawa źle skończy do ciebie.	‘appassionarsi a qc., impressionarsi fortemente per qc.’ Prenditi a cuore quello che ti dico, perché la faccenda finirà male per te.
<i>Brak mi (ci, nam...) słów</i>	<i>Mi (ti, ci...) mancano le parole</i>
‘zwrot oznaczający, że ktoś nie jest w stanie w pełni wyrazić czegoś (zwykle z powodu wzruszenia, podziwu)’ Doprawdy brak mi słów, żeby opisać, co czuję w tej chwili, kiedy nagle, zupełnie niespodziewanie spełniają się moje najskrytsze marzenia.	‘espressione indicante che qu. non è in grado di esprimere completamente qc. (in genere, per l’emozione, per l’ammirazione)’ Mi mancano veramente le parole per descrivere ciò che sento in questo momento, in cui d’un tratto, in modo del tutto inatteso, si avverano i miei sogni più segreti.
<i>Budować na piasku</i>	<i>Costruire sulla sabbia</i>
‘snuć marzenia, nierealne plany, opierając je na niepewnych podstawach’ Lubi marzyć, budować na piasku, snuć plany odległej przyszłości.	‘fabbricare illusioni, piani irrealizzabili, fondandoli su basi incerte’ Gli piace fantasticare, costruire sulla sabbia, fabbricare piani per un lontano futuro.
<i>Burza w szklance wody</i>	<i>Tempesta in un bicchier d’acqua</i>
‘reakcja zbyt silna w stosunku do wywołującej ją przyczyny, awantura z powodu drobnostki’ To, co zrobiłeś wczoraj, to była burza w szklance wody. Z błahostki taka awantura!	‘reazione troppo forte in rapporto alla causa che l’ha provocata, scenata per una piccolezza’ Ciò che hai scatenato ieri era una tempesta in un bicchier d’acqua. Per una sciocchezza una simile scenata!
<i>Być na dobrej drodze</i>	<i>Essere sulla buona strada</i>
‘postępować, działać właściwie, w sposób prowadzący do celu; o rzeczach: układać się dobrze’ Jesteś na dobrej drodze. Teraz już sam rozwiążesz zadanie.	‘comportarsi, operare nel modo giusto che conduce allo scopo; di cose: mettersi bene’ Sei sulla buona strada. Ormai risolverai il problema da solo.

<i>Być na nogach</i>	<i>Essere in piedi</i>
‘być w ruchu, bez przerwy chodzić, krzątać się, coś robiąc’ Od szóstej jestem na nogach i nie zdążyłam do tej pory zjeść śniadania.	‘essere in movimento, essere svegli, girare senza interruzione dandosi d’attorno, facendo qc.’ Sono in piedi dalle sei e finora non sono arrivata a fare colazione.
<i>Być na porządku dziennym</i>	<i>Essere all’ordine del giorno</i>
‘coś jest częstym zjawiskiem, często się zdarza’ W naszym małym mieście takie historie są na porządku dziennym.	‘qc. è un fenomeno frequente, si verifica spesso’ Nella nostra piccola città simili storie sono all’ordine del giorno.
<i>Być na swoim miejscu</i>	<i>Essere al proprio posto</i>
‘pełnić to, do czego się ma odpowiednie dyspozycje, wykształcenie itp.; o rzeczach: znajdować się we właściwym miejscu’ Trudno jej tu pracować, bo nie jest na swoim miejscu. Powinna raczej uczyć w szkole.	‘fare la cosa per cui si hanno le necessarie disposizioni, preparazione, ecc.; di cose: trovarsi al posto giusto’ Le è difficile lavorare qui, perché non è al suo posto. Dovrebbe piuttosto insegnare a scuola.
<i>Być na ustach wszystkich</i>	<i>Essere sulla bocca di tutti</i>
‘być przedmiotem rozmów, być znanym, sławnym’ Przedtem mało kto znał tego aktora, ale od ostatniej premiery jego nazwisko jest na ustach wszystkich.	‘essere oggetto di conversazione, essere noto, celebre’ Prima erano pochi a conoscere quest’attore, ma dall’ultima prima il suo nome è sulla bocca di tutti.
<i>Być w dobrych rękach</i>	<i>Essere in buone mani</i>
‘mieć dobrą opiekę, mieć szanse dobrze się rozwijać’ Przed chwilą otrzymałem wiadomość, że wasz syn jest w dobrych rękach i że nie grozi mu już żadne niebezpieczeństwo.	‘avere una buona tutela, avere la possibilità di svilupparsi bene’ Poco fa ho ricevuto la notizia che vostro figlio è in buone mani e che ormai non rischia nessun pericolo.
<i>Być w siódmym niebie</i>	<i>Essere al settimo cielo</i>
‘być, czuć się bardzo szczęśliwym’ Zaczniј z Pawłem rozmawiać o jego synu, a będzie w siódmym niebie. On poza tym małym świata nie widzi.	‘essere, sentirsi molto felice’ Comincia a parlare con Paolo di suo figlio e sarà al settimo cielo. Per quel piccolo stravede.

<i>Być w swoim żywiole</i>	<i>Essere nel proprio elemento</i>
‘być, znajdować się w odpowiadającym komuś środowisku, czuć się gdzieś doskonale; znajdować się w warunkach sprzyjających rozwijaniu własnych możliwości, zdolności’ Anna jest w swoim żywiole, kiedy przychodzą do nas goście.	‘essere, trovarsi in un ambiente adatto, sentirsi benissimo da qualche parte; trovarsi in condizioni che favoriscono lo sviluppo delle proprie possibilità, capacità’ Anna è nel suo elemento quando vengono da noi degli ospiti.
<i>Całym sercem/całą duszą</i>	<i>Con tutto il cuore/con tutta l’anima</i>
‘bardzo szczerze, bardzo serdecznie, głęboko, bez zastrzeżeń’ Ona kochała go całym sercem i uważała za syna.	‘molto sinceramente, ardentemente, profondamente, senza riserve’ Lo amava con tutto il cuore e lo considerava un figlio.
<i>Chodzić spać z kurami; kłaść się spać z kurami</i>	<i>Andare a dormire con le galline; andare a letto con le galline</i>
‘kłaść się spać bardzo wcześnie, o zmierzchu’ Mój mąż chodzi spać z kurami, a wstaje o świcie – odwrotnie niż ja.	‘andare a letto molto presto, al tramonto’ Mio marito va a dormire con le galline e si alza all’alba, al contrario di me.
<i>Chodzić własnymi drogami</i>	<i>Andare per la propria strada; seguire la propria strada</i>
‘postępować według własnych zasad, nie ulegając wpływom otoczenia’ Nie lubi utartych sądów, nie umie podporządkować się obowiązującym prądom. Jako pisarz chodzi własnymi drogami.	‘agire secondo i propri principi, senza subire l’influsso dell’ambiente’ Non gli piacciono i giudizi banali, non sa sottomettersi alle tendenze in voga. Come scrittore segue la propria strada.
<i>Chora wyobraźnia</i>	<i>Fantasia malata</i>
‘nadwrażliwość w przeżywaniu czegoś, w reagowaniu na coś, chorobliwe wyolbrzymianie czegoś’ Taką interpretację mojej wypowiedzi mogła jej podsunąć tylko chora wyobraźnia. Od dawna zresztą daje się u niej zauważyć pewną skłonność do przesady.	‘ipersensibilità nell’affrontare qc., nel reagire a qc., esagerazione morbosa di qc.’ Una simile interpretazione delle mie parole poteva suggerirla solo una fantasia malata. D’altra parte, da tempo si può notare in lei una certa tendenza all’esagerazione.

<i>Chować/schować głowę w piasek</i>	<i>Nascondere la testa sotto la sabbia</i>
‘udawać, że się nie rozumie, że się nie dostrzega niebezpieczeństwa, trudności, kłopotów; nie przeciwstawiać się im; uchylać się od czegoś, tchórzyć przed czymś’ Musimy pomóc tej kobiecie i zająć zdecydowane stanowisko, a nie chować głowę w piasek.	‘fingere di non capire qc., di non rendersi conto del pericolo, delle difficoltà, dei problemi; non opporvisi; sottrarsi a qc., farsi prendere dal timore davanti a qc.’ Dobbiamo aiutare questa donna prendendo una posizione decisa e non far sì che nasconda la testa sotto la sabbia.
<i>Chwycić/wziąć byka za rogi</i>	<i>Prendere il toro per le corna</i>
‘powziąć stanowczą, śmiałą decyzję, zacząć zdecydowanie działać, od razu przystąpić do sedna sprawy’ Zamiast chwycić byka za rogi – zwleka. Unika konfrontacji i przez to traci.	‘prendere una decisione risoluta, audace, cominciare ad agire con decisione, andare subito al nocciolo della questione’ Invece di prendere il toro per le corna, temporeggia. Evita il confronto e così perde.
<i>Ciężar spadł komuś z serca; kamień spadł komuś z serca</i>	<i>A qu. è caduto un peso dal cuore; A qu. è caduta una pietra dal cuore</i>
‘zwrot oznaczający, że ktoś poczuł ulgę, pozbywszy się wielkiej troski, zmartwienia, kłopotu’ Kiedy się dowiedziałam, że Teresa przeprowadza się do matki, ciężar spadł mi z serca. Nareszcie staruszka przestanie mieszkać sama.	‘espressione indicante che qu. ha provato sollievo liberandosi di una grande preoccupazione, di un fastidio, di un grattacapo’ Quando ho saputo che Teresa si trasferiva da sua madre, mi è caduto un peso dal cuore. Finalmente la vecchietta smetterà di vivere da sola.
<i>Cisza przed burzą</i>	<i>La quiete prima della tempesta</i>
‘pozorny spokój zwiastujący jakieś przykre wydarzenie’ Znałam ojca i wiedziałam, że jego pozorny spokój to była cisza przed burzą. I rzeczywiście, burza domowa zaczęła się, kiedy mój brat wrócił wieczorem z kina.	‘apparente tranquillità che preannuncia un avvenimento spiacevole’ Conosco mio padre, e sapevo che la sua apparente tranquillità era la quiete prima della tempesta. E infatti la bufera domestica si scatenò quando la sera mio fratello tornò dal cinema.

<i>Coś mówi samo za siebie</i>	<i>Qc. parla da sé</i>
‘coś jest oczywiste, nie wymaga komentarza, dodatkowych objaśnień’ Odsunął się od tej pracy, w której tak był potrzebny – pod pozorem choroby. Jednocześnie zaofiarował swoje umiejętności innej instytucji. To mówi samo za siebie.	‘qc. è evidente, non richiede commento, spiegazioni supplementari’ Si è ritirato da quel lavoro, in cui era così necessario, con la scusa di una malattia. Contemporaneamente ha offerto le sue capacità a un’altra istituzione. La cosa parla da sé.
<i>Co za pytanie!</i>	<i>Che domanda!</i>
‘zwrot wykrzyknikowy wyrażający zdumienie, że ktoś pyta o rzecz zrozumiałą, oczywistą’ Czy mam ochotę do nich pojechać? Co za pytanie! Od dawna o tym marzę.	‘esclamazione che esprime stupore per il fatto che si domandi una cosa comprensibile, evidente’ Se ho voglia di andare da loro? Che domanda! È tanto tempo che lo sogno.
<i>Czarne myśli</i>	<i>Pensieri neri</i>
‘smutne myśli, ponure przypuszczenia, przewidywania czegoś złego, niekorzystnego’ Dopadły mnie czarne myśli natychmiast, jak się z nim pożegnałam.	‘pensieri tristi, fosche supposizioni, previsioni di qc. di negativo, di sfavorevole’ I pensieri neri mi assalirono non appena mi accomiatai da lui.
<i>Czarno na białym</i>	<i>Nero su bianco</i>
‘na piśmie, w druku; w sposób oczywisty’ Stracili zaufanie i teraz wierzą tylko w to, co się im czarno na białym udowodni.	‘per iscritto, stampato; in modo evidente’ Hanno perso la fiducia, e ora credono solo a ciò che gli si dimostra nero su bianco.
<i>Czarny rynek</i>	<i>Mercato nero</i>
‘nielegalny, potajemny obrót pieniędzmi i towarami’ Dziwił się tym niezwykłym dochodom. Nie wiedział, że pochodzą z handlu na czarnym rynku, z niedozwolonych spekulacji dewizowych.	‘circolazione illegale, clandestina di denaro e merci’ Si stupiva di quelle entrate fuori del comune. Non sapeva che derivavano dal commercio al mercato nero, da speculazioni valutarie illecite.

<i>Czuć/poczuć grunt pod nogami</i>	<i>Sentirsi il terreno sotto i piedi</i>
‘mieć w czymś oparcie, utrwaloną, ustabilizowaną pozycję, uzyskiwać pewność siebie’ Od kiedy zdecydował się założyć warsztat i zaczął zarabiać, poczuł grunt pod nogami i uniezależnił się od rodziców.	‘avere un appoggio in qc., avere una posizione consolidata, stabilizzata, raggiungere la sicurezza di sé’ Da quando ha deciso di metter su un’officina e ha cominciato a guadagnare, si è sentito il terreno sotto i piedi e si è reso indipendente dai genitori.
<i>Czuć/poczuć się jak nowo narodzony</i>	<i>Sentirsi come rinato</i>
‘czuć się rześko, zdrowo, mieć dobre samopoczucie’ Ja nie lubię sauny, ale mój brat mówi, że się po saunie czuje jak nowo narodzony.	‘sentirsi fresco, sano, provare un senso di benessere’ A me non piace la sauna, invece mio fratello dice che dopo la sauna si sente come rinato.
<i>Czuć/poczuć się jak u siebie [w domu]</i>	<i>Sentirsi come a casa propria</i>
‘zachowywać się gdzieś swobodnie, być za-domowionym’ Byli to ludzie tak serdeczni i tolerancyjni, że każdy czuł się u nich jak u siebie w domu.	‘comportarsi liberamente in un luogo, essere a proprio agio’ Erano persone così accoglienti e tolleranti, che ognuno si sentiva da loro come a casa propria.
<i>Czyste sumienie</i>	<i>Coscienza pulita</i>
‘przeświadczenie, że się jest bez winy, że nie popełniło się nic złego’ Najważniejsza rzecz to czyste sumienie; można się wtedy nie przejmować tym, co inni o nas mówią.	‘convinzione di essere senza colpa, di non avere fatto nulla di male’ La cosa più importante è la coscienza pulita; allora è possibile non prendersela per ciò che gli altri dicono di noi.
<i>Czysty przypadek</i>	<i>Puro caso</i>
‘niewątpliwy, oczywisty przypadek’ To, że my obaj dziś tu jesteśmy, to jest czysty przypadek, żaden z nas nie wiedział o planach drugiego.	‘indubbia, evidente casualità’ Il fatto che entrambi siamo qui oggi è un puro caso, nessuno di noi conosceva i piani dell’altro.

<i>Czytać między wierszami</i>	<i>Leggere fra le righe</i>
‘domyślać się czegoś, co nie jest wyraźnie wyrażone, ale co można wywnioskować ze sposobu wyrażania’ Barbara twierdzi, że ma wielką intuicję, że potrafi czytać między wierszami. Skutek jest taki, że zawsze się domyśla więcej, niż jest w rzeczywistości.	‘intuire una cosa che non è esplicitamente espressa, ma che si può dedurre dal modo in cui è espressa’ Barbara sostiene di avere una grande intuizione, di saper leggere fra le righe. Il risultato è che arriva sempre a capire più di quanto sia espresso chiaramente.
<i>Czytać w czyichś myślach</i>	<i>Leggere nei pensieri / nel pensiero di qu.</i>
‘odgadywać czyjeś myśli, pragnienia, domyślać się czyichś uczuć’ Jako dziecko długo byłam przeświadczona, że matka czyta w moich myślach.	‘indovinare i pensieri, i desideri di qu., intuire i sentimenti di qu.’ Da bambina sono stata convinta a lungo che mia madre leggesse nei miei pensieri.
<i>Dawać/dać do myślenia</i>	<i>Dare da pensare</i>
‘coś budzi podejrzenia, domysły, nasuwa jakieś przypuszczenia’ Nie skorzystali z zaproszenia na tę konferencję? To daje do myślenia!	‘qc. suscita sospetti, ipotesi, fa sorgere congetture’ Non hanno approfittato dell’invito a quella conferenza? La cosa dà da pensare!
<i>Dla zabicia czasu</i>	<i>Per ammazzare il tempo</i>
‘aby wypełnić czas, aby się nie nudzić’ Początkowo zajmował się gromadzeniem dokumentów z XIX wieku wyłącznie dla zabicia czasu. Później powstało z tego zbioru bogate archiwum, którym zainteresowali się nawet historycy.	‘per riempire il tempo, per non annoiarsi’ All’inizio si occupava della raccolta di documenti del XIX secolo solo per ammazzare il tempo. In seguito da questa raccolta nacque un archivio molto ricco, di cui si interessarono anche gli storici.
<i>Długi język</i>	<i>Lingua lunga</i>
‘skłonność do gadulstwa, do niedyskrecji’ Tyłu już ludzi miało kłopoty z powodu długiego języka, a ty nie wyciągasz z tego żadnej nauki dla siebie.	‘tendenza al pettegolezzo, all’indiscrezione’ Tanta gente si è già messa nei pasticci per la sua lingua lunga, e tu non ne trai alcun insegnamento per te stesso.
<i>Dolać/dolewać oliwy do ognia</i>	<i>Versare olio sul fuoco</i>
‘podsycić czyjś gniew, czyjeś oburzenie, rozjątrzyć kogoś’ Wypowiedź tej dziewczyny dolała oliwy do ognia. Dyskusja początkowo rzeczowa przekształciła się po prostu w kłótnię.	‘attizzare l’ira di qu., lo sdegno di qu., esacerbare qu.’ Le parole di quella ragazza versarono olio sul fuoco. La discussione, all’inizio spassionata, si trasformò in una vera e propria rissa.

<i>Dotrzymać/dotrzymywać słowa/obietnicy</i>	<i>Mantenere la parola/la promessa</i>
‘uczynić to, co się przyrzekło’ Krzysztof dotrzymał słowa, przyjechał dokładnie na parę minut przed rozpoczęciem uroczystości.	‘fare ciò che si era promesso’ Cristoforo ha mantenuto la parola, è venuto esattamente un paio di minuti prima dell’inizio della cerimonia.
<i>Dotrzymywać/dotrzymać kroku</i>	<i>Tenere il passo</i>
‘iść z kimś z tą samą szybkością co on, nie dać się zostawić w tyle w jakiejś działalności, dorównywać w czymś’ Szli dość szybko, trzymając się za ręce. Widać było, że malec z trudem dotrzymuje ojcu kroku.	‘andare alla stessa velocità di qu., non farsi lasciare indietro in qualche attività, ugugiare in qc.’ Andavano abbastanza rapidamente, tenendosi per mano. Si vedeva che il bimbo teneva con difficoltà il passo del padre.
<i>Dusza towarzystwa</i>	<i>Anima della compagnia</i>
‘człowiek pomysłowy, z inwencją, który umie rozbawić towarzystwo, zainteresować czymś’ Maciej był duszą towarzystwa. Dowcipny, taktowny, ciągle miał nowe pomysły, które nam bardzo urozmaicały pobyt w tym maleńkim uzdrowisku.	‘persona ingegnosa, dotata di inventiva, che sa divertire la compagnia, interessarla con qc.’ Mattia era l’anima della compagnia. Spiritoso, pieno di tatto, aveva sempre nuove trovate, che ci resero molto vario il soggiorno in quella piccola stazione termale.
<i>Dzielić włos na czworo</i>	<i>Spaccare il capello in quattro</i>
‘zbyt drobiazgowo coś analizować’ Dzielisz włos na czworo, analizujesz, po raz nie wiem który, tę sytuację, zamiast po prostu zapomnieć o wszystkim.	‘analizzare qc. in modo troppo minuto’ Spacchi il capello in quattro, non so quante volte ormai hai analizzato minutamente la situazione, invece di scordarti semplicemente di tutto.
<i>Głos serca</i>	<i>Voce del cuore</i>
‘uczucie; to, co dyktuje komuś uczucie’ Głos serca mówił jej, że wybór syna był trafny, że droga, którą postanowił iść, jest właściwa.	‘sentimento; ciò che il sentimento detta a qu.’ La voce del cuore le diceva che la scelta del figlio era giusta, che la via per cui aveva deciso di avviarsi era giusta.
<i>Gołym okiem</i>	<i>A occhio nudo</i>
‘tylko wzrokiem, nie posługując się przyrządami optycznymi’ Nie można tych gwiazd zobaczyć gołym okiem, trzeba używać lunety.	‘solo con lo sguardo, senza bisogno di strumenti ottici’ È impossibile vedere queste stelle a occhio nudo, ci vuole il cannocchiale.

<i>Grać/zagrać w otwarte karty</i>	<i>Giocare a carte scoperte</i>
‘postępować, działać jawie, otwarcie, nie ukrywając swoich planów’ On gra w otwarte karty. Jest człowiekiem silnym i odważnym i może dlatego pozwala sobie zawsze na ujawnianie swoich zamiarów.	‘comportarsi, agire palesemente, apertamente, senza nascondere i propri piani’ Gioca a carte scoperte. È una persona forte e coraggiosa, e forse per questo si permette sempre di manifestare le proprie intenzioni.
<i>Gra niewarta świeczki</i>	<i>Il gioco non vale la candela</i>
‘wyrażenie oznaczające, że dana sprawa jest błaha, nie zasługująca na to, żeby się nią zajmować, ponieważ wysiłek czy poświęcenie, jakich wymaga, przewyższają znacznie ewentualną korzyść, jaką można by osiągnąć’ Gra niewarta świeczki. Daleka podróż, a na wystawie są podobno te same obrazy, które widzieliśmy na wernisażu u nas.	‘espressione indicante che una certa questione è futile, non merita che ci se ne occupi, poiché lo sforzo o il sacrificio richiesti superano di molto l’eventuale vantaggio che si potrebbe ottenere’ Il gioco non vale la candela. È un viaggio lungo e pare che alla mostra ci siano gli stessi quadri che abbiamo visto qui alla vernice.
<i>Jabłko niezgody</i>	<i>Pomo della discordia</i>
‘przyczyna, powód niezgody, sporu’ Względy, jakie Marek okazywał starszej z dwóch sióstr, stały się jabłkiem niezgody między nimi.	‘causa, motivo di discordia, di discussione’ Le attenzioni che Marco dimostrava alla maggiore delle due sorelle divennero il pomo della discordia fra di loro.
<i>Jak grom z jasnego nieba</i>	<i>Come un fulmine a ciel sereno</i>
‘nagle, zupełnie nieoczekiwanie’ Uważałam Adama za silnego i zdrowego mężczyznę, toteż wiadomość o jego ciężkiej chorobie spadła na nas jak grom z jasnego nieba.	‘improvvisamente, in modo del tutto inatteso’ Consideravo Adamo un uomo forte e sano, perciò la notizia della sua grave malattia è piombata su di noi come un fulmine a ciel sereno.
<i>Jak słoń w składzie porcelany</i>	<i>Come un elefante in un negozio di porcellane</i>
‘niezdarnie, niezgrabnie; nietaktownie’ Nie należało prosić Jerzego o załatwienie tej sprawy. Jest zbyt delikatna, a on w takich przypadkach nie ma wyczucia i zachowuje się jak słoń w składzie porcelany.	‘in modo goffo, sgraziato; senza tatto’ Non era il caso di chiedere a Giorgio di sistemare la questione. È troppo delicata, mentre lui in simili circostanze non ha sensibilità, si comporta come un elefante in un negozio di porcellane.

<i>Jak świat światem</i>	<i>Da che mondo è mondo</i>
‘zwrot wyrażający, że w przeszłości podobne fakty zawsze miały miejsce, że podobne sytuacje zawsze rozwijały się w taki sam sposób’ Jak świat światem zawsze starzy mają o coś pretensje do młodych i zapominają o grzechach własnej młodości.	‘espressione indicante che simili fatti sono sempre avvenuti in passato, che simili situazioni si sono sempre sviluppate nella stessa maniera’ Da che mondo è mondo gli anziani ce l’hanno sempre coi giovani per qualcosa e dimenticano i peccati della loro gioventù.
<i>Jak we śnie</i>	<i>Come in sogno</i>
‘nie zdając sobie jasno sprawy z tego, co się dzieje; półprzytomnie’ Po otrzymaniu listu chodził jak we śnie, nie bardzo rozumiał, co do niego mówili.	‘senza rendersi conto chiaramente di ciò che avviene; in modo assente’ Dopo aver ricevuto la lettera, andava in giro come in sogno, senza capire bene quello che gli dicevano.
<i>Jasne jak słońce</i>	<i>Chiaro come il sole</i>
‘całkowicie zrozumiałe, niewymagające dodatkowych wyjaśnień’ Nie wiesz, dlaczego nie ma dziś w radiu koncertu muzyki rozrywkowej? Przecież to jasne jak słońce, w całym kraju obowiązuje żałoba po tej tragicznej katastrofie lotniczej.	‘del tutto comprensibile, che non richiede ulteriori chiarimenti’ Non sai perché oggi alla radio non c’è il concerto di musica leggera? Ma è chiaro come il sole, in tutto il paese c’è il lutto per quella tragica catastrofe aerea.
<i>Jesień życia</i>	<i>Autunno della vita</i>
‘starszy wiek człowieka’ Ze wszystkich pór roku najbardziej lubię jesień. Nie wiem jednak, czy jesień życia też uznaję za piękny okres...	‘l’età avanzata dell’uomo’ Fra tutte le stagioni dell’anno preferisco l’autunno. Non so però se considererò un bel periodo l’autunno della vita...
<i>Kamień węgielny</i>	<i>Pietra angolare</i>
‘fundament jakiejś struktury; podstawa, początek czegoś, zasadniczy warunek’ Ostatnia ustawa to kamień węgielny nowego ładu w naszym kraju.	‘fondamento di una struttura; base, inizio di qc., condizione fondamentale’ L’ultima legge è la pietra angolare del nuovo assetto del nostro paese.
<i>Końska dawka</i>	<i>Dose da cavallo</i>
‘silna, zbyt duża dawka leku’ Zaaplikowali ojcu końską dawkę jakiegoś antybiotyku; nic dziwnego, że po takiej kuracji czuje się osłabiony.	‘dose forte, massiccia di una medicina’ Hanno dato al babbo una dose da cavallo di qualche antibiotico; non c’è da stupirsi se, dopo una simile cura, si sente indebolito.

<i>Końskie zdrowie</i>	<i>Salute da cavallo</i>
‘nadzwyczaj dobre zdrowie, silny organizm’ Potrzebne jest końskie zdrowie, żeby przetrzymać trudy tak ciężkiej wędrówki w obcym klimacie.	‘salute eccezionalmente buona, forte organismo’ Ci vuole una salute da cavallo per sopportare le fatiche di una gita così pesante in un clima estraneo.
<i>Krokodyle łzy</i>	<i>Lacrime di coccodrillo</i>
‘nieszczery, fałszywy płacz; udawane zmartwienie, współczucie’ Nie dam się nabrać na jej krokodyle łzy, znam ją zbyt dobrze.	‘pianto insincero, falso; finta preoccupazione, compassione’ Non mi lascio ingannare dalle sue lacrime di coccodrillo, la conosco troppo bene.
<i>Krzywo patrzeć</i>	<i>Guardare storto</i>
‘odnosić się do kogoś z niechęcią, niezyczliwie, okazywać niezadowolenie z powodu czegoś’ Mnie się wydaje, że jej matka krzywo patrzy na to, że Olek tak często zabiera dziewczynę do kina.	‘considerare qu. con avversione, con malanimo, dimostrare malcontento per qc.’ Sua madre guarda storto Sandro perché accompagna così spesso la ragazza al cinema.
<i>Kula u nogi</i>	<i>Palla al piede</i>
‘o kimś, kto jest ciężarem, przeszkodą w działaniu dla kogoś innego; o czymś, co jest dla kogoś uciążliwe, dokuczliwe, trudne do zniesienia’ Czuję, że jestem dla nich kulą u nogi, że tracą przeze mnie dużo czasu i nie mogą żyć tak, jak by chcieli.	‘di una persona che è un peso, un ostacolo all’azione per qualcun altro; di una cosa che è per qu. gravosa, fastidiosa, difficile da sopportare’ Sento che per loro sono una palla al piede, che perdono molto tempo per causa mia, e non possono vivere come vorrebbero loro.
<i>Lwia część</i>	<i>Parte del leone</i>
‘przeważająca, większa część czegoś, znaczna większość’ Podobno większa część tych pieniędzy, ich lwia część, przypadła nie tym, którzy najbardziej byli poszkodowani, którzy najbardziej potrzebowali pomocy.	‘parte predominante, maggiore di qc., buona parte’ Pare che la maggior parte di quei soldi, la parte del leone, non sia toccata a coloro che hanno subito i danni maggiori, che avevano più bisogno di aiuto.

<i>Manna z nieba</i>	<i>Manna dal cielo</i>
‘coś, co przyszło łatwo, bez wysiłku, niespodziewanie’ Ta twoja przesyłka przed świętami to była manna z nieba. Bardzo się nam przydała.	‘qc. che è accaduta con facilità, senza sforzo, in modo inatteso’ Quel tuo pacco prima delle feste è stato una vera manna dal cielo. Ci ha fatto molto comodo.
<i>Mieć coś na końcu języka</i>	<i>Avere qc. sulla punta della lingua</i>
‘nie móc sobie w danym momencie przypomnieć czegoś, o czym się wiedziało’ Poczekaj, poczekaj, jak nazywa się ten aktor, który grał główną rolę... Ojej, mam jego nazwisko na końcu języka.	‘non essere in grado di ricordarsi qc. che si vorrebbe dire’ Aspetta, aspetta, come si chiama l’attore che recitava la parte del protagonista... Ma guarda, ho il suo nome sulla punta della lingua.
<i>Między młotem a kowadłem</i>	<i>Fra l’incudine e il martello</i>
‘w sytuacji, w której jest się zmuszonym do wyboru między dwiema wykluczającymi się możliwościami, z których każda jest niekorzystna dla wybierającego’ Myślę, że ta sytuacja źle się odbija na jego zdrowiu. On jest ciągle między młotem a kowadłem: raz musi przyznawać rację matce, a raz żonie, żeby zachować w domu jaki taki spokój.	‘in una situazione in cui si è costretti a scegliere fra due possibilità che si escludono a vicenda, e ciascuna delle quali è svantaggiosa per chi sceglie’ Penso che questa situazione abbia un brutto effetto sulla sua salute. È sempre fra l’incudine e il martello: una volta deve dare ragione alla madre e una volta alla moglie, per mantenere un po’ di pace in casa.
<i>Nie zamknąć oka</i>	<i>Non chiudere occhio</i>
‘nie zasnąć, nie spać przez całą noc’ Nie uwierzysz, że po wczorajszym wieczornym reportażu całą noc nie zamknęłam oka.	‘non addormentarsi, non dormire per tutta la notte’ Non ci crederai, se ti dico che, dopo il servizio televisivo di ieri sera, non ho chiuso occhio tutta la notte.
<i>Odkryć Amerykę</i>	<i>Scoprire l’America</i>
‘oznajmić coś, co jest ogólnie znane, co jest oczywiste’ Małgorzata myśli, że odkryła Amerykę, kiedy powiedziała, że nasze oszczędności powstają z niezaspokojonego popytu.	‘annunciare qc. che è universalmente noto, che è evidente’ Margherita pensa di aver scoperto l’America quando ha detto che i nostri risparmi provengono da una domanda non soddisfatta.

<i>Ostatni Mohikanin</i>	<i>Ultimo dei Moicani</i>
‘ktoś będący ostatnim przedstawicielem jakiejś grupy lub pielęgnujący jako ostatni jakieś tradycje’ Paweł, z tą swoją rycerskością, wielkim szacunkiem dla płci pięknej, to prawdziwy ostatni Mohikanin wśród dzisiejszej młodzieży.	‘ultimo rappresentante di un gruppo, o che è rimasto ultimo a difendere determinate tradizioni’ Fra i giovani d’oggi Paolo, per quella cavalleria e per il suo gran rispetto verso il gentil sesso, è veramente l’ultimo dei Moicani.
<i>Prawa ręka</i>	<i>Braccio destro</i>
‘główny pomocnik, zastępca’ Utrata tak dobrego współpracownika bardzo nas zmartwiła. Był on prawą ręką mojego męża.	‘principale aiutante, sostituto’ La perdita di un collaboratore così bravo ci afflisce molto. Era il braccio destro di mio marito.
<i>Szara codzienność</i>	<i>Grigia quotidianità</i>
‘zwyczajne, codzienne życie, niczym nie urozmaicone’ Podobno ludzie częściej dostają zawału serca po urlopie niż przed urlopem. Konfrontacja kolorowych wspomnień urlopowych z szarą codziennością, a zwłaszcza z przykrościami w pracy, o których się przez pewien czas zapomniało, stwarza trudną do zniesienia sytuację psychiczną.	‘vita comune, di tutti i giorni, senza varietà’ Sembra che l’infarto sia più frequente dopo le vacanze che prima. Il confronto dei vivaci ricordi delle vacanze con la grigia quotidianità, e soprattutto coi guai di lavoro, per qualche tempo dimenticati, crea una situazione psicologica difficile da sopportare.
<i>Z zamkniętymi oczami</i>	<i>Ad occhi chiusi</i>
‘nie patrząc, bezbłędnie’ Pamiętam dokładnie, gdzie ten zeszyt położyłam. Znajdę go z zamkniętymi oczami.	‘senza guardare, senza errori’ Ricordo perfettamente dove ho messo quel quaderno, lo troverò ad occhi chiusi.

Bibliografia

Mazanek A., Wójtowicz J., 2008, *Idiomy polsko-włoskie*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

■ **Magdalena Wismont**
■ Uniwersytet Łódzki
■ <https://orcid.org/0000-0003-2010-8214>
■ magdalena.wismont@filologia.uni.lodz.pl
■

La parte del leone nella comunicazione – sulla fraseologia idiomatica nella lingua

1. Idiomi nella prospettiva di diverse lingue – 2. Fonti e criteri di selezione del materiale
– 3. Presentazione di esempi

1. Idiomi nella prospettiva di diverse lingue

I fraseologismi idiomatici, ovvero combinazioni fisse di parole con un significato specifico, spesso figurato, compaiono in ogni lingua. Si può dire che, data la frequenza del loro uso, sono un fenomeno linguistico molto importante. Nella prospettiva dell'apprendimento delle lingue straniere, purtroppo, non sempre vi si presta attenzione ed è molto raro parlare di somiglianze tra le lingue in termini di combinazioni di parole fisse. Tuttavia va sottolineato che, confrontando alcune lingue moderne, è possibile evidenziare punti di contatto nella fraseologia di lingue diverse, tra cui, ad esempio, la fraseologia polacca e italiana. Gli idiomi simili per struttura e semantica in entrambe le lingue saranno l'oggetto del presente studio.

La suddetta somiglianza deriva dalla comune base culturale europea delle due lingue, dalle potenti influenze dell'antichità e del cristianesimo e dai contatti scientifici e politici dei due popoli. Tutti questi aspetti si riflettono nell'approccio linguistico.

2. Fonti e criteri di selezione del materiale

Le combinazioni presentate provengono dalla pubblicazione *Idiomy polsko-włoskie. Fraseologia idiomatica polacco-italiana* di Anna Mazanek e Janina Wójtowicz. È stata fatta una selezione di modi di dire, sono presentati i collegamenti in polacco e i loro equivalenti italiani, e sono indicati una definizione e un esempio di utilizzo (anche in entrambe le lingue). Sono stati inclusi fraseologismi idiomatici che:

- 1) sono identici dal punto di vista semantico (si tratta principalmente dei significati principali);
- 2) sono identici per quanto riguarda la composizione lessicale;

- 3) aggiornano lo stesso modello grammaticale (anche se sono ammesse varianti morfologiche e differenze nel numero o nell'uso delle preposizioni);
- 4) hanno lo stesso valore stilistico.

Saranno presentati modi di dire di diverso tipo, costruzioni nominali e costruzioni verbali.

3. Presentazione di esempi

→ (pp. 85–100)

Bibliografia

Mazanek A., Wójtowicz J., 2008, *Idiomy polsko-włoskie*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.